

सह्याद्रीचा राखणदार

गानकोकिला भुर्रास्स उडाली तेहा...!

स्वतंत्र भारताचे पहिले पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू होते. त्यांनी जेव्हा लतादीदींच्या आवाजातील 'ए मेरे वतन के लोगों, जरा आँखों में भर लों पानी!' हे गाणे ऐकले, तेव्हा त्यांचे डोळे पाण्यांनी डबडबले होते. ज्यांचा शासनाने महाराष्ट्र भूषण व भारतरत्न सर्वोच्च नागरी पुरस्काराने गौरव केला आहे, अशा जादुई आवाजाच्या धनी गानसम्राज्ञीं लताजींच्या पावन चरणी श्रीकृष्णकुमार आनंदी-गोविंदा निकोडे गुरुजींच्या लेखरुपातील श्रद्धासुमने अर्पण करीत आहोत... संपादक.

लता मंगेशकर भारतातील एक पार्श्वगायिका गायिका होत्या. त्या सर्वोक्तुष्ट भारतीय गायिकांपैकी एक होत्या. तसेच त्याना 'भारतीय गानकोकिळा' म्हणतात. त्या भारताच्या हिंदी चित्रपटसृष्टीच्या ख्यातनाम गायक-गायिकांपैकी एक होत्या. हिंदी संगीतविश्वात त्यांना 'लता दीदी' म्हणून ओळखले जाते. लतादीदींच्या कारकीर्दीची सुरुवात इ.स.१९४२मध्ये झाली. ती कारकीर्द सहा दशकांपेक्षा भूमिकेने कामाची सुरुवात केली. इ.स.१९४८मध्ये त्या अवघ्या १३ वर्षांच्या होत्या, तेव्हा बडील हृदयविकाराने मृत्यु पावले. तेव्हा त्यांचे एक आस तसेच नवयुग चित्रपट कंपनीचे मालक - मास्टर विनायक यांनी लतादीदींच्या परिवाराची काळजी वाहिली. त्यांनी लतादीदींना गायिका आणि अभिनेत्री म्हणून कामाचा प्रारंभ करून दिला.

भूमिकेने कामाची सुरुवात केली. इ.स. १९४२मध्ये त्या अवघ्या १३ वर्षांच्या होत्या, तेव्हा वडील हृदयविकाराने मृत्यू पावले. तेव्हा त्यांचे एक आम तसेच नवयुग चित्रपट कंपनीचे मालक- मास्टर विनायक यांनी लतादीर्दीच्या परिवाराची काळजी वाहिली. त्यांनी लतादीर्दीना गायिका आणि अभिनेत्री म्हणून कामाचा प्रारंभ करून दिला.

लतादीर्दीनी नाचू या गडे, खेळू सारे मनी हौस भारी हे सदाशिवराव नेवरेकरांनी बसवलेले गाणे वसंत जोगळेकरांच्या किती हंसाल? या मराठी चित्रपटासाठी गायले, पण हे गाणे चित्रपटातून वगळले गेले. मास्टर विनायकांनी त्यांना नवयुगच्या पहिली मंगळागौर या मराठी चित्रपटात एक छोटी भूमिका दिली. या चित्रपटात त्यांनी नटली चैत्राची नवलाई हे दादा चांदेकरांनी स्वरबद्ध केलेले गीत गायले. इ.स. १९४५मध्ये जेव्हा मास्टर विनायकांच्या कंपनी- कार्यालयाचे स्थानांतर मुंबईस झाले, तेव्हा लतादीर्दी मुंबईला आल्या. त्या उस्ताद अमानत अली खाँ- भैंडीबाजारवाले यांच्याकडून हिंदुस्तानी शास्त्रोक्त संगीत शिकू लागल्या. त्यांनी वसंत जोगळेकरांच्या 'आपकी सेवा में' या हिंदी चित्रपटासाठी 'पा लांगू कर जोरी' हे गाणे गायले. दत्ता डावजेकर हे त्या गाण्याचे संगीतकार होते. लतादीर्दी आणि आशादीदी यांनी मास्टर विनायकांच्या पहिल्या हिंदी चित्रपटात- 'बडी माँ'मध्ये नूरजहां सोबत छोट्या भूमिका केल्या. त्या चित्रपटात त्यांनी 'माता तेरे चरणांमें' हे भजन गायले. मास्टर विनायकांच्या दुसऱ्या हिंदी

चित्रपटाच्या धनिमुद्राणाच्या वेळेस लतादीर्दिंचे
ओळख संगीतकार वसंत देसाई यांच्याशी झाली.
इ स. १९४५मध्ये भारताच्या फाळणीनंतर

इ.स. १९४७मध्ये भारताच्या फाळणानंतर उस्ताद अमानत अलीखां भेंडीबाजारवाले यांना नवनिर्मित पाकिस्तानला देशांतर केले, तेव्हा लतादीदी अमानत खां- देवासवाले यांच्याकडे शास्त्रोक्त संगीत शिकू लागल्या. उस्ताद बडे गुलामअली खान साहेबाचे शिष्य पंडित तुलसीदास शर्मांक दूनही त्यांना तालीम मिळाली

इ.स.१९४८मध्ये मास्टर विनायकांच्या मृत्युनंतर संगीतकार गुलाम हैदरांनी लताराईदीनांमा मार्गदर्शन केले. त्या काळात हिंदी चिकित्पत्रांमध्ये नूरजहाँ, शमशाद बोगम अणी जोडवालाई-अंतलेलेताली संज्ञायाप्रयत्ना गाण्याची याचना करतील. त्यांनी लताराईना 'मजबूर' या चिकित्पत्रात 'दिल मेरा तोडा' हे गाणे म्हणण्याची अमूल्य संधी दिली.

बगम आणां जाहराबाई-अबालवाला, याच्यासारख्या अनुसासिक आणि जड आवाज असलेल्या गायिका जास्त लोकप्रिय होत्या. सुरुवातीला लतादीदी आपल्या गाण्यात तेव्हाच्या लोकप्रिय असलेल्या नूरजहाँचे अनुकरण करीत असत. परंतु नंतर त्यांनी स्वतःच्या गाण्याची एक आगळी शैली बनवली. त्या काळात हिंदी चित्रपटांतल्या गाण्यांचे गीतकार प्रामुख्याने मुस्लिम कवी असत. त्यामुळे गाण्यांच्या भावकाव्यात भरपूर उर्दू शब्द असत. एकदा सुप्रसिद्ध अभिनेता दिलीपकुमार यांनी लताजींच्या भारतीय हिंदी गाण्यातील मराठी उच्चारांसाठी तुच्छतार्दर्शक शेरा मारला, तेव्हा त्यांनी शफी नावाच्या मौलवीकडून उर्दू उच्चारांची अक्षरे गिरवून घेतली होती. लोकप्रिय चित्रपट 'महल'चे 'आयेगा आनेवाला' हे गाणे त्यांच्या कारकीर्दीला एक महत्वाचे वलण देणारे ठरले. या गाण्याचे संगीतकार खेमचंद प्रकाश होते, तर चित्रपटात गाणे अभिनेत्री मधुबालाने म्हटले होते. गुलाम हैदरांनी लताजींची ओळख तेव्हा 'शहीद' या हिंदी चित्रपटावर काम करीत असलेले निर्माते शशिधर मुखर्जीशी करून दिली. मात्र मुखर्जीनी लताजींचा आवाज अतिशय बारीक असल्याच्या बहाण्याने नाकारला. तेव्हा हैदरांचे थोड्या रागात उत्तर होते, येणाऱ्या काळात निर्माते आणि दिग्दर्शक लताजींचे पाय धरतील आणि आपल्या चित्रपटांसाठी लतादादा मगशकर यांना लोहलल्या लेखाचा संग्रह ग्रंथाली प्रकाशनाने सन १९९५च्या आसपासच्या वर्षी प्रसिद्ध केला होता. त्याचे संपादन मधुवंती सप्रे यांनी केले होते. पुढे हे पुस्तक मिळणे कठीण झाले. तेव्हा जयश्री देसाई यांच्या पाठपुराव्यामुळे मैत्रेय प्रकाशनने फुले वेचिता या नावाने ते पुस्तक पुनर्मुद्रित केले आहे. लतादीदींनी पहिली मंगळांगौर या चित्रपटासाठी प्रथम पार्श्वगायन केले होते. आवाजाला ईश्वरी देणगी लाभलेल्या लतादीदी मंगेशकर यांना श्वसनाचा त्रास, न्युमोनिया व कोरेनाची लागण झाल्याने त्या अनेक दिवसांपासून रुग्णालयात दाखल होत्या. अशातच लतादीदींनी दि.६ फेब्रुवारी २०२२ रोजी ब्रीच कँडी रुग्णालयात चिरनिद्रा घेतली. त्यांचे कुटुंबीय, मित्रमंडळी व चित्रपटसृष्टी शोकसागरात बुडाली. संपूर्ण भारत देशवार शोककळा पसरली. त्यांच्या जाण्याने जनता दुःखी कष्टी झाली.

!! लतादीदींना व त्यांच्या अविस्मरणीय स्मृतींना श्रद्धांजली अर्पण विनम्र अभिवादन !!

संकलन व सुलेखन

श्री.कृष्णकुमार आनंदी-गोविंदा निकोडे
गुरुजी.

मु.पो.ता.जि.गडचिरोली

फक्त व्हॉ.नं.९४२३७९४८८३.

गाण्याची याचना करतील. त्यांनी लताजींना 'मजबूर'
या चित्रपटात 'दिल मेरा तोडा' हे गाणे म्हणण्याची
अमूल्य संधी दिली.
लताजींनी मंगेशकुरंग गांनी लिहिलेल्या लेखांना

लतादीदी मंगेशकर याना लिहलल्या लखाचा संग्रह ग्रंथाली प्रकाशनाने सन १९९५च्या आसपासच्या वर्षी प्रसिद्ध केला होता. त्याचे संपादन मधुवंती सप्रे यांनी केले होते. पुढे हे पुस्तक मिळणे कठीण झाले. तेव्हा जयश्री देसाई यांच्या पाठपुरुब्यामुळे मैत्रेय प्रकाशनने फुले वेचिता या नावाने ते पुस्तक पुनर्मुद्रित केले आहे. लतादीदींनी पहिली मंगळागौर या चित्रपटासाठी प्रथम पार्श्वगायन केले होते. आवाजाला ईश्वरी देणगी लाभलेल्या लतादीदी मंगेशकर यांना श्वसनाचा त्रास, न्युमोनिया व कोरोनाची लागण झाल्याने त्या अनेक दिवसांपासून रुणालयात दाखल होत्या. अशातच लतादीदींनी दि.६ फेब्रुवारी २०२२ रोजी ब्रीच कँडी रुणालयात चिरनिद्रा घेतली. त्यांचे कुटुंबीय, मित्रमंडळी व चित्रपटसूची शोकसागरात बुडाली. संपूर्ण भारत देशावर शोककळा पसरली. त्यांच्या जाण्याने जनता दुःखी कष्टी झाली.

!! लतादीर्दिना व त्याच्या अविस्मरणीय स्मृतीना
श्रद्धाजली अर्पून विनग्र अभिवादन !!
संकलन व सुलेखन
श्री.कृष्णकुमार आनंदी-गोविंदा निकोडे
गुरुजी.
मु.पो.ता.जि.गडचिरोली
फक्त व्हा.न.९४२३७१४८८३.

आंंदग्रामचे आजचे लोभस दर्शन!

डॉ. इंदूताई पटवर्धन या समाजाने दूर अंधः कारात लोटलेल्या कुष्ठरोग्यांच्या जीवनात आनंद फुलवणार्या, डुकुळगाव येथील आनंदग्रामच्या संस्थापिका, ज्येष्ठ समाजसेविका होत्या. त्यांचा जन्म दि. १४ मे १९२६ रोजी जमखंडी याठिकाणी झाला. इंदूताई पटवर्धन यांनी आपल्या वयाच्या १६व्या वर्षी गांधीजींच्या चळवळीस वाहून घेतले. माँटेसरी शिक्षणक्रम पूर्ण करून त्या शिक्षिका बनल्या. पुढे ब्रिटिश इंडियन रेड क्रॉस आणि सेंट जॉन अॅम्ब्युलन्सच्या कामामध्ये दाखल झाल्या. त्यांच्याबद्दल अभ्यासपूर्ण माहिती श्री कृष्णकुमार आनंदी-गोविंदा निकोडे गुरुजी देताहेत... संपादक.

पटवर्धन घाराणे हे पेशवाईतील एक निष्ठावंत त तृतीयाप्रमाणे होते. हे मलुके गवापिणी महत्वाचे स्थान होते. सन १७९५च्या गडदार्जाच्या लढाईत जिंतपामागाव डज़्य

A portrait of an elderly woman with dark hair and a red tilak on her forehead. She is wearing a patterned shawl and looking slightly to the right. The background is a soft blue.

महत्त्वाच स्थान हात. सन १९८५च्या खडकर्याच्या लढाईत चिंतामणराव हजर होते, तर विट्ठल धोंडो याने खूपच मोठा पराक्रम के ला. दूसऱ्या बाजीरावाने पटवर्धनांचा अनन्वेत छळ के ला. परशुरामभाऊना कैदेत टाकले; परंतु पटवर्धनांनी मराठी राज्याच्या सेवेत कोणतीच कसूर न करता आपले प्राण वेचले. सन १९७५मध्ये खडकीच्या बाजीराव-इंग्रज लढाईत तसेच सन १९८१मध्ये कोरिगाव व आषी या लढायांत पटवर्धनांनी भाग घेतला होता. तद्रंतर त्यांनी इंग्रजांचे मांडलिकत्व पतकरले.

दुसर्या महायुद्धात डॉ.इंदूताई प्रत्यक्ष कामासाठी ब्रह्मदेश, जावा येथे गेल्या. सिंगापूर, जपान, येथेही त्यांनी काम केले. त्यांचे भाऊ राजा परशुराम शंकरराव पटवर्धन हे भारतीय राजघराण्यांपैकी पहिले! पुणे म्यनिसिपल ट्रान्स्पोर्ट त्यांनीच स्थापन के ली. आपल्या सामाजिक विचारांची त्यांनी मोठी घडण केली, असे डॉ.इंदूताई म्हणतात. सेवेतून १९५३मध्ये निवृत्त झाल्यावर होमिओपैथीचे त्यांनी शिक्षण घेतले. खेड शिवापूर येथे दवाखाना सुरु केला. आदिवासी आणि सैन्यातील जवानांसाठी त्यांनी सतत परिश्रम घेतले. कुष्ठरोग्यांसाठी त्यांनी काम सुरु केले ते १९६५मध्ये. आळंदी जवळच्या आनंदग्राम येथे सन १९७०मध्ये त्यांनी स्थलांतर केले. उला लेडी हाइड पार्कर, राधा रमणजी, अशा व्यक्तींच्या सक्रिय साध्यामुळे आनंदग्रामला सद्याचे विशाल स्वरूप

मुलगा गोपाळराव निजामाकडे गेला. परंतु पुढे माधवराव पेशव्यांनी पटवर्धनांना आपल्या बाजूस वळवून घेऊन राक्षसभूवन येथे निजामाचा पराभव केला. पेशव्यांनी पटवर्धनांना २५ लाखांचा सरंजाम आणि त्यासाठी मिरज व तुंगभद्रा-कृष्णमधील प्रांत दिला आणि ८,००० घोडदळ सरकारी तैनातीत ठेवण्याची आज्ञा केली. गोविंदरावाचा मुलगा गोपाळराव आणि रामचंद्ररावाचा मुलगा परशुरामभाऊ हे आपल्या वडिलांसारखेच शूर व कर्तव्यगार निघाले. भाऊंनी तासगाव येथे आपले वास्तव्य कायम केले.

पटवर्धनानंना मोठा सरंजाम मिळाल्यामुळे त्यांचे रजकीय महत्त्व वाढले. कर्नाटकातील हैदर व टिपू यांच्या विरुद्ध झालेल्या लढायांचा सर्व भार त्यांच्यावरच होता. ती कामगिरी पार पाहून त्यांनी कर्नाटक आपल्या ताब्यात ठेवले. सन १९७१ साली हैदरविरुद्ध आल्याचा त्या कृतज्ञतेने उल्लेख करतात. सन १९६५मध्ये महाराष्ट्र शासनाचा भिक्षा प्रतिबंध कायदा अमलात आला, तेव्हा ८० रुगणांसह फुगेवाडी येथे त्यांनी कुषरोग्यांसाठी काम सुरू केले. आनंदग्रामची उभारणी कुषरोग्यांनीच केली. सद्या येथे शेंती, कुकुरपालन,

ज्ञालेल्या स्वारीत गोपाळरावास मृत्यु आला व पुढे काही दिवसांतच गोविंदरावही मरण पावले. नारायणरावाच्या वधानंतर पटवर्धनानी सर्वाई माधवरावाची बाजू उचलून धरली. गुजरातच्या स्वारीत गोविंदरावाचा दुसरा मुलगा वामनराव हरिपंत फडक्यांबोरेबर होता. तो सन

१७७५मध्ये मरण पावाला. गोविंदरावाचा तिसरा मुलगा यास सरंजाम देऊन कर्नाटकात हैदरविरुद्ध पाठविले. सन १७७७च्या सावशीच्या लढाईत तो गंभीर जखमी झाला. या लढाईत पटवर्धनांची फारच हानी झाली. पटवर्धनांपैकी कुरुंदवाडचे कोन्हरराव पडले आणि गोविंदरावाचा तिसरा मुलगा पांडुरंगराव, शीपतराव व वासुदेवराव यांना कैद झाली. चिंतामणरावाच्या नावे सन १७८३मध्ये सरंजाम दिला. सन १७९०-११मध्ये टिपूविरुद्ध झालेल्या लढाईत परशुरामभाऊस आजचे लोभस दर्शन आहे. कुष्ठरोगांसाठी कार्य करणारी संस्था उभी करणार्या डॉ.इंदुताई पटवर्धन या एकमेव महिला आहेत. अशा या थोर समाजसेविकेचे दि.८ फेब्रुवारी १९९९ रोजी दुःखद निधन झाले. !! डॉ.इंदुताई पटवर्धन यांना स्मृतिदिनी विनम्र अभिवादन !!

चंद्रपूर जिल्ह्याच्या विकासासाठी आगामी आर्थिक वर्षाकिरीता ४५६ कोटी मंजूर

पालकमंत्री सुधीर मुबगांटीवार यांच्या विशेष प्रयत्नामुळे १५२ कोटींची वाढ

चंद्रपूर । प्रतीतानधी
जिल्हाच्या सर्वांगीन विकासासाठी सदैव
कटीबद्ध असलेले राज्याचे वरेन, सांस्कृतिक
कार्य, मत्त्य व्यवसाय मंत्री तथा चंद्रपूरचे
पालकमंत्री सुधीर मुनगंटीवार यांच्या विशेष
प्रयत्नामुळे आगामी २०२४-२५या आर्थिक
वर्षात जिल्हा वार्षिक योजना (सर्वसाधारण)
अंतर्गत जिल्हाच्या विकासासाठी ४५६ कोटी
रुपये मंजूर झाले आहेत. विशेष म्हणजे
जिल्हासाठी असले ल्या मंजूर
नियतव्यापेक्षा ५२५ रुपयां रुपये जिल्हाला
अतिरिक्त मिळणार आहेत.
शासनाने सन २०२४-२५ मध्ये चंद्रपूर
जिल्हाकरीता ३०४ कोटीचा नियतव्य मंजूर
केला होता. मात्र हा निधी चंद्रपूर जिल्हाच्या
विकासासाठी अतिशय कमी असल्याने यात
वाढ करून जिल्हासाठी ४५० कोटी मंजूर
करावे, अशी आग्रही मागणी पालकमंत्री श्री
सुधीर मुनगंटीवार यांनी ८ जानेवारी २०२४ रोजी
राज्यस्तरीय नियोजन समितीच्या बैठकीत
केली होती. या मागणीला वित व नियोजन
मंत्री अजित पवार यांनी तत्काळ अनुकूलत
दर्शविली. त्यानुसार पालकमंत्री मुनगंटीवार
यांनी केलेल्या वाढीव मागणीनुसार चंद्रपूर
जिल्हाच्या विकासासाठी शासनाने ४५६ कोटी
रुपये मंजूर केले. याबाबतचे आदेश जिल्हा
नियोजन समितीलाई फेब्रुवारी २०२४ रोजी प्राप्त
झाले आहेत.
राज्यस्तरीय बैठकीमध्ये चंद्रपूर जिल्हाकडून
करण्यात आलेल्या सादरीकरणानंतर जिल्हा
योजनेचा नियतव्य अंतिम करतान
कार्यान्वयीन यंत्रणांची मागणी, जिल्हाचे
वैशिष्ट, गरजा तसेच शासनाची प्राथमिकता
इत्यादी बाबी विचारात घेऊन जिल्हा वार्षिक

याजना (सवसाधारण) सन २०२४-२५ करता एकूण रुपये ४५६ कोटी (आकांक्षित तालुका व नागरी भागासाठी विशेष अतिरिक्त नियतव्ययासह) नियतव्यय शासनाने अंतिमत: मंजूर केला आहे. महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था सन २०२७-२८ पर्यंत १६८ लिंयन डॉलरपर्यंत उभारण्याचे महत्वाकांक्षी लक्ष निश्चित करण्यात आले आहे. त्यानुसार शासनाने दिलेल्या सूचनांनुसार जिल्हा विकास आराखडा तयार करण्यात येणार आहे. सदर आराखड्यातील चंद्रपूर जिल्हाच्या अर्थिक विकासाच्या दृष्टीने विविध विकास क्षेत्र व उपक्षेत्र यासंदर्भात आखण्यात आलेल्या उपक्रम/योजना/प्रकल्प यासाठी राज्य/केंद्र व जिल्हा वार्षिक योजनेद्वारे निधी देणे आवश्यक आहे. त्यामुळे जिल्हा वार्षिक योजनेच्या अंतिम मंजूर नियतव्ययापैकी किमान २५८ क्षेत्र के निधी जिल्हा विकास

जेतवन बुद्ध विहारात त्यागमूर्ती रमाई आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन

चिमुर | पत्रिनिधि

तालुक्यातील जेतवन बुद्ध विहार, मालेवाडा
 येथे दि. ७ फेब्रुवारी २०२४ रोजी सकाळी
 ठीक ९.३० वाजता त्यागमूर्ती माता रसाई
 भीमराव आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त
 अभिवादनाचा कार्यक्रम संपन्न झाला.
 त्यागमूर्ती माता रसाई भीमराव आंबेडकर
 यांच्या प्रतिमेला सत्यफुलाबाई चव्हाण व
 दोन्ही शिक्षकांनी उपस्थिती करण्यात आली.

अपेण करून दायर्पत्रित करून आमधारा
केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या
संघर्षमय जीवनाला खाच्या अरथाने खंबीराम
साथ देणाऱ्या, बाबासाहेबांना घडविणाऱ्या
त्यांच्या पत्ती माता रमाई यांनी प्रचंड हात
अपेष्टा सहन करून बाबासाहेबांच्या कुटुंबां
जबाबदारी यशस्वीपणे पार पाडली. या माता
आपल्या इच्छा -आकांक्षाना मृठमाती देश
बाबासाहेबांना समाजहीतासाठी लढण्य

प्रासादात कल. माता रमाई बाबासाहबाच्या आयुष्यात आल्या नसत्या तर एवढऱ्या प्रचंड विद्वत्तचा निस्वार्थ नेता कधीच घडला नसता, अशा शब्दात मान्यवरानी त्यागमूर्ती माता रमाई भीमराव आंबेडकर यांच्या कायाचं स्मरण करून त्यांना अभिवादन केलं. या प्रसंगी भिंमज्योती महिला मंडळ, बौद्ध पंच कमेटी मालेवाडा तथा गावातील नागरिक उपस्थित होते.

